

Marianne Gullestad

Den nye barndommen: forskningsperspektiver¹

Forslag til forskningsprogram for Norsk senter for barneforskning

Innledning og sammendrag

Dokumentet *Den nye barndommen: forskningsperspektiver* er ment som et grunnlagsdokument for å etablere en ny forskningsstrategi ved NOSEB. Det går på tvers av etablerte tankeganger empirisk, teoretisk og praktisk. I forhold til NOSEBs tidligere strategiplaner innebærer programmet en ny måte å strukturere senterets forskning på. Tidligere strategiplaner har vært inndelt i tydelige substansielle temaer: oppvekst og omsorg, kultur, skole og fysisk miljø. Den nye forskningsplanen søker å ivareta disse substansielle temaene, samtidig som den åpner opp for nye felt ved å fokusere på perspektiver snarere enn institusjoner.

NOSEB var tidlig ute internasjonalt med å satse på barneforskning, og har gjort et betydelig nybrottsarbeid ved å presisere at god nasjonal barneforskning ikke kan utføres uten et internasjonalt perspektiv. Det har også betydd mye for internasjonal forskning at NOSEB har tatt initiativ til og organisert forskjellige typer samlinger av internasjonale eksperter, og har vært vert for en rekke fremstående forskere. Etterhvert har barneforskning også blitt et mer etablert felt internasjonalt. Barneforskningen er, med andre ord, ikke lenger et lite barn, men er langsamt i ferd med å bli en keitete og kreativ ungdom. Denne nye fasen gjør det mulig med nye typer samarbeid og dialog på tvers av grenser mellom fag, mellom forskere og praktikere, og mellom nasjoner. Blant annet har NOSEB vært initiativtaker til å få satt i gang det internasjonale forskningsnettverket Childwatch, noe som også er blitt lagt merke til. Med NOSEB som en av

¹Denne skissen til et mulig forskningsprogram for NOSEB bringer innspill til strategidiskusjonen som foregår ved senteret. NOSEB mottar gjerne kommentarer til programutkastet. Red.

nøkkelspillerne, står dette nettverket internasjonalt sentralt i utformingen av en ny barneforskning.

De nye perspektivene i dette notatet er motivert ut fra hva som skjer med barns oppvekstforhold. Nye strukturelle forhold nødvendiggjør nye vinklinger og nye former for faglig samarbeid. Programmet tar sitt utgangspunkt i de omfattende endringene som har skjedd de siste 40-50 årene med familie, skole, frivillige organisasjoner, lokalsamfunn, reklame og massemedia. Målsettingen med programmet er å undersøke hva disse endringene betyr både for barns oppvekstforhold og for voksnes forestillinger om barndom.

Denne målsettingen myntes ut i tre ulike og supplerende perspektiver eller temaer. Det første temaområdet dreier seg om barns oppvekst sett nedenfra, fra ståstedene til barna selv. Barneperspektivet har vært og vil fortsatt være et kjerneområde i NOSEBs empiriske forskning og teoretiske refleksjon. Viktige spørsmål dreier seg nå om i hvilken grad og på hvilken måte barna integrerer sine ulike erfaringer i hjem, skole, slektskap, vennskap og kulturaktiviteter. Mer enn på hver enkelt institusjon *per se*, fokuserer dette temaområdet på livet innenfor og, ikke minst, *mellom* institusjonene.

Det andre temaområdet dreier seg om hvordan samfunnsendringene henger sammen med nye konstruksjoner av barndom, sosio-materielt og ideologisk. Viktige spørsmål er, for det første, hva vi kan lære om samfunn og kultur mer allment gjennom å fokusere på barn og barndom, og dernest, om hvordan barndom kan teoretiseres og undersøkes i lys av mer omfattende sosiale og kulturelle fenomener. Disse spørsmålene har ikke tidligere stått sentralt i NOSEBs strategiplaner. Likevel har flere av forskerne opparbeidet kompetanse på dette feltet, særlig på de mer idéhistoriske aspektene. Feltet fremheves for å styrke grunnforskningskomponenten ved NOSEB og dermed kvaliteten i den forskningen senteret utfører for eksterne oppdragsgivere.

Det tredje temaområdet overlapper til dels med de to første perspektivene, men har et tydeligere fokus på forskjeller i oppvekstforhold internasjonalt og i Norge og på identitet, tilhørighet og sosiale grenser. Viktige spørsmål dreier seg om å undersøke i hvilken grad og på hvilke måter ulike grupper barn har meget forskjellige oppvekstforhold basert på blant annet region, kjønn, klasse, etnisitet og religion. Temaområdet fokuserer også på situasjonen til minoritetsbarn.

Samfunnsmessige endringsprosesser

Det finnes etterhvert en omfattende teoretisk litteratur som forsøker å begrepsfeste de samfunnsendringer som skjer i den fasen av det moderne kapitalistiske samfunnet vi nå er inne i, like før år 2000. Noen stikkord er globalisering i form av raske transnasjonale bevegelser av kapital, arbeidsmigranter, flyktninger, turister, reklame, internasjonal underholdningsindustri og ideer; mer vekt på internasjonale og overnasjonale avtaler og samarbeid; post-Fordisme og fleksibel spesialisering i produksjonen; samt mer vekt på demokrati i nye deler av samfunnslivet. Disse stikkordene antyder noen av de mer omfattende strukturelle endringer som barns oppvekstvilkår må forstås i lys av, og som forskning om barn og barndom kan bidra til å belyse. Forskningsprogrammet *Den nye barndommen* går ut på å formulere problemstillinger om barn og barndom slik at barneforskning knyttes tettere til annen samfunns- og kulturforskning. Barneforskningen vil uten tvil bli beriket av å gå inn i spørsmål og tilnæringsmåter som er utviklet i andre felt og andre forskningsfelt for eksempel demokratiforskning, miljøforskning og kvinneforskning vil ha stor nytte av å studere spørsmål knyttet til barn og barndom.

Når en prøver å registrere endringer i barns oppvekstforhold i Norge, er kanskje økningen i småbarnsmødrenes yrkesaktivitet siden 1960-tallet den mest dramatiske endringen, sett med øynene til folk flest. Mens 1950-tallet var husmorrollens glansperiode, er dette en rolle som få kvinner identifiserer seg med i 1990-årene. Arbeidsmarkedet er derfor indirekte blitt en større del av barns liv. Både far og mor er i lønnet arbeid, enslige forsørgere tvinges ut i arbeid og det er et sterkere press i arbeidslivet nå enn tidligere. Selv om det finnes en del forskning på dette feltet, har forskningen egentlig bare såvidt begynt å beskrive og teoretisere både hva disse endringene betyr for barna og hvordan barn bidrar til endringenes utforming og forløp. Det ser for eksempel ut til å være viktige sammenhenger mellom mødrenes yrkesarbeid og nye ønsker om at barna skal være selvstendige. Selvstendighet er en verdi med lange tradisjoner i Norge og som i dag gis et nytt innhold.

Mødrenes yrkesaktivitet og barns nye selvstendighet kan sees som ett uttrykk for den store verdi som selvrealisering nå har fått i store deler av den vestlige verden. Det å realisere seg selv å finne seg selv ved å skape seg selv forutsetter at den enkelte har mange verditradisjoner å bevege seg mellom og velge blant for å skape sitt unike selv bilde. Derfor er det ikke bare de nye innvandrerne fra Asia, Afrika og Latin-Amerika som begynte å komme til Norge på 1960-tallet som gjør

Norge til et noe mer pluralistisk samfunn, men like mye verdiendringer i den norske majoritetsbefolkningen.

Også det økende antall skilsmisser og samlivsbrudd kan sees i lys av kravet om å skulle finne seg selv. Ekteskap og samboerforhold varer ikke nødvendigvis inntil døden skiller partene ad, men kan brytes og blir brutt når en eller begge av partene ikke føler at forholdet bidrar til egen selv-realisering. For barn betyr dette i noen tilfeller brudd i kontakten med en av foreldrene eller mer eller mindre smertefull pendling mellom husholdningene til de to de er mest glade i. Samtidig er det mye som tyder på at både kvinner og menn tar foreldrerollen svært alvorlig. Det behøves forskning som undersøker mødres og fedres aktiviteter som foreldre og deres oppfatninger av arbeidsliv, myndigheter, arbeidsdelingen i familien, og, ikke minst, av deres egne roller i forhold til barna, samt deres oppfatninger av barnas kompetanse. En naturlig respons på endringene i familieform og -sammensetning og mødrenes arbeidsmønster burde møtes med en målrettet forskningsinnsats som belyser hva dette betyr for barna.

Selv om det livslange parforholdet kan sies å være i krise, er ikke nødvendigvis familien i krise, når familien forstås som det nære nettverk av besteforeldre, tanter, onkler, kusiner og fetre. Tvert imot tyder alt på at det utveksles svært mye hjelp, hygge og samvær blant slektninger, samtidig som dette er et felt det nesten ikke finnes forskning på i Norge. Det er grunn til å tro at barna har en meget sentral rolle i dette, både som gjenstand for en del aktiviteter som gjøres for barnas skyld og som formidlere mellom slektninger. Barna holder for eksempel rekonstituerte familier sammen etter en skilsmisse, noe som illustrerer spesielt godt at den nye barndommen nå studeres på tvers av husholdninger.

Kvinnenes utmarsj til lønnet arbeid i 1970-årene har vært ledsaget av viktige utdannelsesreformer på 1980- og 1990-tallet. Flere barn går i barnehage, og skolen er under endring. Mål og metoder i undervisningen er til en viss grad preget av at barna skal finne seg selv, snarere enn å bli oppdratt, og av omsorg i tillegg til undervisning. Samtidig er det også mer vekt på beskjeftigelse og kompetanse enn på estetikk og lek. Skoledagen er blitt lengre ved hjelp av skolefritidsordninger, og skoletiden er blitt lengre ved at den nå begynner når barna er 6 år og ved at ungdom går lengre på skole. I forhold til 1950- og 1960-årene er barnehage og skole, med andre ord, en adskillig større del av barns oppvekst. Det er foreløpig foretatt enkelte viktige studier av hva disse nye rammene betyr for barns lek, vennskap og sosialisering av hverandre, men dette er et felt der det behøves ytterligere forskning. I forhold til den korte skoledagen

og den frie leken i nabolaget som preget 1950-årenes barndom, er endringene dramatiske.

På grunn av trafikk og utbygging har barn mistet mange av sine arenaer i det fysiske miljøet nær hjemmet. Barns hverdag er også organisert på mer pressede og strukturerte måter enn tidligere. Spørsmålet blir hva disse og andre endringer gjør med nærmiljøet som barndomsinstitusjon. Mens nærmiljøet som sosial arena og moralsk fellesskap på mange måter ble opprettholdt av kvinner og barn på 1950-tallet, er nærmiljøet i dag nesten tømt for både menn, kvinner og barn på dagtid. Mor og far er på jobben og ungene er på skolen eller på skolefritidsordninger. Et flyfoto av et nabolag midt på formiddagen kan nå se ut som det er tatt kl. 5 om morgenen, fordi det er lite liv mellom husene. Kvinnenes tidligere innsats som nabokjerringer som bryr seg har fått en viss oppmerksomhet, mens barnas virksomheter hittil har vært lite beskrevet og analysert. Det behøves, med andre ord, også et fokus på naboungene .

Moderne kommunikasjonsteknologi (telefon, fly, bil, PC osv.) har gjort det mulig å holde intens og blomstrende kontakt med venner og slektninger som bor andre steder enn i nabolaget. I selve nabolaget ser det mange steder ut til at nye typer fora blir viktige for å skape sosial kontakt. Mens sandkassen en god stund har vært et felles nøytralt sted i det fysiske miljøet der barn og foreldre fra flere familier kan møtes, ser det nå ut til å være noe mer vekt på fritidsarenaer som bringer sammen barn og foreldre med spesielle interesser. Det skjer, med andre ord, segregeringsprosesser basert på likhet. Noen finner sammen rundt estetiserende interesser knyttet til teater og musikk, mens andre finner sammen på grunn av interesse for idrett.

På grunn av både urbanisering og sosial og geografisk mobilitet har antakelig færre barn nære slektninger i nabolaget nå enn på 1950-tallet. Økt boligstandard og få barn i hver familie fører også til mer sparsomt befolkede nabolag. Barn reiser dessuten mer enn før, og de mottar også nye inntrykk fra hele verden via TV og massemedia. Mye kan derfor tyde på at nærmiljøet er blitt en adskillig mindre del av det enkelte barns liv enn tidligere.

Riktignok er lokalsamfunnet på visse måter styrket på et mer overordnet nivå enn nabolaget. Skolereformene krever nye typer samarbeid mellom hjem og skole. Frivillige organisasjoner som for eksempel idrettsorganisasjoner har redusert sin aktivitet på grendenivå og styrket sin aktivitet på kommunenivå. Statlige myndigheter har delegert mange oppgaver til kommunene via rammetilskudd.

Det er uklart hva disse endringene betyr for barns oppvekst. På den ene siden prøver forvaltningen å legge til rette for barns oppvekst med utgangspunkt i lokalsamfunnet på kommunenivå. På den annen side er dette lokalsamfunnet mye større enn grenda eller nabolaget, samtidig som det konkurrerer med mange andre

relasjoner, fora og aktiviteter i barns liv. Av disse er kommunikasjonsteknologi, underholdningsindustri, massemedia og reklame ikke minst viktige. Mange ulike instanser konkurrerer om barns oppmerksomhet, inkludert nye former for aggressiv markedsføring rettet mot barn. Den nye mediesituasjonen bombarderer barna med inntrykk. På den ene siden kan en spørre om hurtigheten i dette levner barna rom for refleksjon. På den annen side tar barna i bruk de nye teknologiene med en selvfølghet som voksne ofte mangler, noe som antagelig gjør at kløften mellom generasjonene øker.

Barn og unge er således målgrupper for mye påvirkning fra annet hold enn foreldre, skole og naboer. I sin aktive selvskapings-prosess forholder de seg både til reelle forhold i andre verdensdeler, reklamens fantasier og virtuelle realiteter i cyber space. Dette betyr at barn kan delta i sosialt integrerende prosesser som går på tvers av det som skjer i familie og skole. For eksempel kan unge datafreaker bygge opp sosiale relasjoner basert på helt andre interesser enn det foreldrene representerer. Mønsteret i sosial integrasjon og disintegrasjon kan på denne måten være både komplekst, mangfoldig og motsigelsesfullt.

De senere årene har vold mot barn og vold utøvet av barn og unge fått økende publisitet. Det er usikkert om det faktisk utøves mer vold mot barn nå enn tidligere, men i alle fall er det grunn til å spørre hva den økende oppmerksomheten rundt dette gjør med barn, både de som opplever vold og de som ikke gjør det. Når det gjelder barn og unge som voldsutøvere, har ungdomskriminaliteten generelt gått ned, mens volds-kriminaliteten har gått opp. Hva dette betyr og hva det kommer av, blir viktige spørsmål fremover.

Barns rent fysiske omgivelser er dessuten truet av forhold som i stor grad har sin rot langt utenfor lokalsamfunnet. Det er mer oppmerksomhet omkring forurensing, strålefare og rovdrift på ikke-fornybare ressurser nå enn for 40-50 år siden. Dette må antas å påvirke barns oppvekst, både fysisk og mentalt. På dette feltet har NOSEB allerede engasjert seg med grensesprengende internasjonalt orientert forskning på tvers av disiplinene.

FNs barnekonvensjon har vært et viktig dokument, både i Norge og internasjonalt. I tillegg til å forplikte og inspirere offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner, har barnekonvensjonen fått en etter hvert betydelig innvirkning på forskning om barn, både tematisk og i form av valg av forskningstilnærminger og strategier. NOSEB var tidlig ute med å slå til lyd for

en type barneforskning som både holder et høyt akademisk nivå og som har til formål å være nyttig for barn.

Av mange grunner vokser norske barn nå opp i en verden som er svært forskjellig fra den verden deres foreldre og besteforeldre vokste opp i. På de følgende sider skisseres tre ulike perspektiver på denne nye barndommen.

Temaområde I: Barndom sett nedenfra

Dette temaområdet er basert på et syn på barn som kompetente. Viktige spørsmål dreier seg om hvordan barn utvikler ferdigheter og kompetanse ved aktivt å gjøre bruk av omgivelsene og det som formidles til dem. Sentralt står forskning om barns egne aktiviteter og oppfatninger. Endringene i samfunnet og i barndomsinstitusjonene skaper helt nye rammer for barns kreativitet, læring, vennskap og lek. Barn deltar i flere typer arenaer enn tidligere, ofte som enkeltindivider, og større deler av tiden deres er organisert av profesjonelle voksne. Som i de andre temaområdene, dreier dette temaområdet seg spesielt om å *se sammenhenger* på tvers av institusjoner og arenaer.

For eksempel kan en spørre hvordan barn forstår arbeidslivet, og hvilke koblinger de gjør mellom yrkesliv og hjem. Mens bekymringen globalt er at barn arbeider for mye under helseskadelige og uverdige forhold, er bekymringen i Norge at barn er for fjerne fra yrkeslivet og deltar for lite i meningsfullt arbeid, samtidig som yrkeslivets krav indirekte påvirker deres oppvekstforhold gjennom yrkesarbeidet til mor og far og gjennom at de i barnehage, skole og skolefritidsordninger oppdras av profesjonelle voksne. Barna blir dermed en sentral del av arbeidsmiljøet til dem som har ansvaret for dem på dagtid.

Det er grunn til å anta at familiebakgrunn ikke er mindre viktig for dagens barn enn det har vært tidligere, selv om foreldrenes påvirkning ikke lenger skjer like mye ved direkte krav om lydighet, som ved overtalelse og forhandlinger. Det burde undersøkes nærmere hva nære slektninger betyr for barn, hva barn gjør for å konstituere og vedlikeholde slike relasjoner og hva dette igjen betyr for konstitueringen av nye typer barndom.

Mange er bekymret for hva slags rom som skapes for barns lek når mye av hverdagslivet deres blir institusjonalisert og profesjonalisert. Viktige dilemmaer gjelder hvordan skolens undervisning kan ta hensyn til barns egne kulturformer, væremåter og det barna allerede kan noe om fra andre arenaer sensorisk, følelsesmessig og kognitivt. Dette dilemmaet tydeliggjør behovet for kunnskap på tvers av institusjoner og fora, ettersom barn i økende grad mottar påvirkninger fra mange hold. Hvordan bruker for eksempel barn nye teknologier i hjemmet og

på skolen, og hva er forholdet mellom det de lærer på skolen og det de lærer blant venner, i familien, av reklame, på Internett, på TV og på kino? Hva lærer barn om fysisk miljø og estetikk av egne aktiviteter og lek? Hva slags forbindelser skaper barn selv mellom sine ulike deltakelser, både i virtual reality og i hverdagslivet? Hva slags bidrag kan barn yte i demokratiske prosesser?

Spesielt er det interessant å spørre hvilke arenaer som er mest sentrale for barns konstruksjoner av eget selv bilde. Antakelig vil det være ulikt for ulike miljøer i hvilken grad skolen gis prioritet når det er stor diskrepans mellom påvirkningene. Et nært beslektet spørsmål er hvorvidt barns deltakelse på flere arenaer med delvis ulike verdensbilder og følelsesmessige klima skaper større refleksivitet og mindre spontanitet hos barn. Slike spørsmål kobler barneforskningen direkte til sosiale teorier om hva slags betingelser den nåværende fasen av det moderne kapitalistiske samfunnet skaper for individualitet, selvforståelse og sosial integrasjon. Barneforskningen har et stort og urealisert potensiale når det gjelder å teoretisere barn som moderne mennesker og å modifisere samfunnsteoriene på dette grunnlag.

Temaområde II: Søkelys på voksnes forestillinger om barndom og på barns oppvekstforhold i et sosio-materielt perspektiv

Betraktningene ovenfor leder naturlig over til det andre temaområdet som handler om å identifisere idéhistoriske og politisk-økonomiske aspekter ved hvordan barns oppvekstforhold utformes over tid. Mange mennesker føler nå at vi rent allment er inne i et tidsskifte, og dette gir seg ofte uttrykk i en følelse av at barndommen nå er i ferd med å gå tapt. Den moderne forståelsen av barndom er at dette burde være en periode av livet eller en tilstand preget av uskyld og lykke. På den ene siden er denne barndomsforståelsen håpløst romantisk. På den annen side er det et faktum at forholdene har blitt forverret for mange barn rundt om i verden og også i Norge. Det må være et av barneforskningens viktigste bidrag å analysere både hva som skjer med barns oppvekstforhold historisk og i dag og hva som skjer med voksnes forestillinger om barndom.

Nettopp fordi barndom som forskningsfelt på en måte befinner seg mellom biologi og kultur, er det lett å gjøre egne historisk spesifikke oppfatninger til norm ved å naturalisere og essensialisere en bestemt tidsbundet barndomsforståelse.

Derfor behøves det flerfaglige tilnæringsmåter som både får tak i de rent fysiske livsbetingelsene og de symbolske og sosiale dimensjonene.

Kulturanalytiske og historiserende perspektiver på nåtidens ideologier vil kunne ha mange former for nytteverdi. For eksempel kan en undersøke prosessene og de forestillingene som ligger til grunn når voksnes frivillige innsats overfor barn utløses på feltene kultur, idrett, skole og barnevern. Hva er forutsetningene for dette? Hva slags virkning har dette på et større miljø?

Like viktig er det å sette et kontinuerlig søkelys på de forestillinger om barn og barndom som kommer til uttrykk i offentlig politikk, kampanjer, forsøksprosjekter og typiske konflikter. På den ene siden er FN-konvensjonen om barns rettigheter blitt en grunnleggende del av mange instansers forståelse av hva barndom er. På den annen side oppstår det stadig konflikter der barns rettigheter overprøves av andre hensyn. Et eksempel på dette er forholdet mellom barns rettigheter og utlendingeloven i Norge. NOSEBs oppgave må være å undersøke forvaltningens politikk i et bredere og mer dyptgående perspektiv enn det forvaltningen selv har. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at barneforskningens temaer og perspektiver utfordrer oss til å tenke hele forholdet mellom barn, forskere og oppdragsgivere på tvers og på nye måter, basert på dialog snarere enn på ensidige monologer.

Det vil også være nyttig å studere de felt av samfunnslivet der forestillinger om barndom tilsynelatende er mindre relevante. For eksempel kan en spørre i hvilken grad næringslivet legger begrensninger på eller tilrettelegger for arbeidstakernes familieliv og dermed får betydning for barns oppvekstforhold. En kan også spørre om ikke reklame og massemedia nå setter mye sterkere premisser for barns oppvekst enn det en vanligvis regner med. Den kommersielle reklamens fiksering på klær og kropp inneholder for eksempel underforståtte verdier og ideologier som på forskjellige måte nedfeller seg som premisser for det som foregår mellom barn i lek og samvær. Det samme kan sies om massemedias vekt på at de kvinnene som presenteres som stjerner eller programledere er vakre. Disse kvinnene er en del av det repertoar av rollemodeller små og store piker har rundt seg.

Et tredje felt er barneforskningen selv. Det behøves et vedvarende, kritisk og reflektert perspektiv på de forestillinger om barndom som ligger i barneperspektivet, omtalt under temaområde I. For eksempel aktualiserer demokratiseringen av politiske prosesser det at barn blir spurt om forhold som angår dem en rekke temaer som også berører barneforskernes egne forestillinger om barndom: Betyr krav om selvstendighet og deltakelse at voksne abdiserer fra voksenrollen? Eller betyr disse kravene en utlufing av en sentimental barnerolle? Er barn som andre folk - eller er de gåtefulle og mystiske? I hvilken grad bygger

den offentlige støtten til barneforskningen på en forestilling som går ut på at barn er gåtefulle og mystiske?

Dette er helt sentrale spørsmål for barneforskningen som hele tiden må holdes levende, og som må forstås i lys av de endringer som skjer i ulike barnegruppers faktiske leveforhold. Det vil da bli naturlig å spørre både hvilken forskjell det gjør for vår forståelse av samfunnsstrukturene når man forsøker å se dem fra barns synsvinkler, og hvilke strukturelle konjunkturer det er i samfunnet nå som har muliggjort den økte interessen i de senere årene for nettopp barns perspektiver.

Temaområde III: Identitet, tilhørighet, sosiale grenser og fellesskap

Det tredje temaområdet overlapper noe med de to andre temaområdene, og fokuserer spesielt på *forskjeller* mellom barn, både internt i Norge og globalt. I en viss forstand kan dette temaområdet sees som en betingelse for de to andre temaområdene: Et søkelys på forskjeller mellom, la oss si de fysiske omgivelsene, til barn i Nord og Sør, eller på situasjonen til barnevernsbarn i forhold til andre barn i Norge, vil være et viktig grunnlag for å ta opp mer dyptgående drøftinger under temaområdene I og II. Data om miljøforskjeller for barn i ulike regioner i Nord og Sør er for eksempel et nødvendig grunnlag for å etablere mer omfattende modeller av hvorledes dagens oppvekstforhold artikuleres globalt (temaområde II) og kunnskap om hva som er barns egne erfaringer og forståelsesformer (temaområde I).

Viktige spørsmål i temaområde III dreier seg altså om hvordan sosiale, økonomisk-materielle og kulturelle forskjeller mellom barn konstitueres. Hva betyr arbeidsledighet og skilsmisser for barns levekår? Hvilken rolle spiller familiebakgrunn for deres livssjanser? Virker utdanningssystemet utjevne eller forsterkende i forhold til familiebakgrunn når det gjelder å sortere barn inn i ulike livsmønstre? På bakgrunn av slike undersøkelser kan en spørre om hvordan barn oppfatter, konstituerer og forholder seg til forskjeller og likheter, samt hvilke konsekvenser dette får for sosial inklusjon og eksklusjon. Hva slags begreper og samværsformer oppstår mellom barn i multietniske situasjoner? Hvordan forholder barn seg til barn som er fysisk eller psykisk utviklingshemmete? Hvorfor tror norske barn at de er norske, og hvordan

forholder de seg til dem de oppfatter som fremmede? Hva er forskjellene og forbindelseslinjene mellom mobbing og barnekulturelle ytringsformer?

Barns oppfatninger av forskjeller mellom mennesker er nært knyttet til deres egen selvforståelse og opplevelse av tilhørighet. Identitetskategorier innebærer som regel både identifikasjon med noe og avstandstagen fra noe annet. Et av de viktigste spørsmålene i verden i dag gjelder nettopp hvordan den enkelte kan finne styrke i tilhørighet til spesielle andre, samtidig som det ikke skapes fiendskap mellom grupper basert på etnisitet, religion eller rase. På dette feltet kan et fokus på barn gi nye og spennende perspektiver. Barneforskningen har potensielt et viktig bidrag til samfunnsteoriene når det gjelder å teoretisere hva alder betyr for sosial og kulturell differensiering i forhold til kjønn, klasse, etnisitet, rase og religion. Et godt eksempel på dette er de omfattende diskusjonene i dagens teoribaserte samfunns- og kulturforskning om hybride identiteter i en stadig mer postmoderne verden . Det er nemlig først og fremst barn og unge som virkelig kroppsliggjør og realiserer de multikulturelle, raseblandede og transnasjonale identitetene som voksne vanlige mennesker såvel som samfunnsteoretikere erfarer og begrepsfester mer fra utsiden.

Innenfor det tredje temaområdet hører også internasjonale komparative prosjekter. På den ene siden fremstilles norsk barndom nærmest som en drømmebarndom i forhold til andre regioner, spesielt i Sør. På den andre siden klages det også over hva skilsmisser, flytting og tap av fred og ro gjør for barns oppvekstforhold. Dessuten er det store forskjeller mellom barn også i Norge. Mye tyder for eksempel på at en del av de enslige mødrene og deres barn hører til de aller fattigste i Norge. Et tema som barn og fattigdom ville både kunne studeres historisk Norge har rent allment gått fra stor fattigdom til stor rikdom på et par generasjoner og i dagens situasjon med økende skillelinjer mellom de rikeste rike og de fattigste fattige. Mens en egen sykkel var luksus for et par-tre generasjoner siden, er det i dag mange steder i Norge et sikkert tegn på fattigdom når foreldre ikke har råd til å gi sine barn en sykkel.

Avsluttende diskusjon

De tre temaområdene er et uttrykk for de problemstillinger forskerne ved NOSEB ønsker å arbeide med. Områdene henger sammen, og kan både studeres som ulike aspekter ved ett og samme prosjekt eller som ulike prosjekter. Inndelingen i temaområder tar sitt utgangspunkt i det som har vært et kjerneområde ved NOSEB, nemlig barneperspektivet og interessen for hvordan barn selv koordinerer sine deltakelser i ulike institusjoner. Med dette perspektivet blir ikke

hver enkelt institusjon det mest interessante, men forholdet mellom dem, slik barn erfarer og bearbeider det.

Den nye inndelingen i temaområder tydeliggjør 1) barne-perspektivet , 2) forskjeller mellom barn som gjør at barne-perspektivet ikke er ett perspektiv, men mange, 3) det økende behovet for å problematisere både ideologiske, fysisk-materielle og forskningsteoretiske konstruksjoner av barndom og 4) den store gevinsten det vil være å se disse temaene i sammenheng. Inndelingen gjør det mulig å gå løs på nye substansielle felt i tilknytning til eller alternativt til de substansielle feltene der forskerne på senteret allerede har involvert seg. For eksempel vil det være naturlig å satse sterkere enn før på studier av hvordan barns bruk av teknologi er med på å konstituere nye former for barndom.

Selv om NOSEB er et nasjonalt senter og ikke et rent Trondheims-senter, vil det være naturlig å knytte seg opp mot NTNUs profil ved å satse noe sterkere enn før på teknologistudier, belyst ut fra alle tre temaområdene. For det første kan en studere barns perspektiver på ulike teknologier og hvordan disse teknologiene inngår i deres lek, læring og sosiale relasjoner. For det andre, er det interessant å undersøke hva ulike teknologier betyr for konstitueringen av ulike former for barndom, både praktisk-organisatorisk og ideologisk. Når mange voksne mennesker opplever at barndommen er i ferd med å gå tapt , skyldes det blant annet en fortolkning av hvilken innvirkning nye teknologier og de tilbud de bringer med seg har for barns oppvekst. Sist, men ikke minst, dreier viktige problemstillinger seg om hva slags nye sosiale klasseforskjeller som skapes gjennom det faktum at ulike barn har adgang til ulike former for teknologi. Noen barn i Norge skaffer seg for eksempel avansert kompetanse i å bruke informasjonsteknologi hjemme, mens andre kan være mer ensidig henvist til videofilmer og amerikansk underholdningsindustri.

Eksempelet med barns bruk av teknologi viser at forskjellene mellom temaområdene i programmet ikke er tenkt som forholdet mellom mikro og makro . I stedet etterstreber programmet en bruk av nyere teori som gjør det mulig å formulere problemstillinger på tvers av slike nivåer. Målsettingen er å utforme prosjekter som på innovative måter omfatter både struktur og handling. Nedenfra-perspektivet veves således inn i en teoretisk forståelse av mer omfattende samfunnsendringer, lokalt og globalt.

Den nye barndommen innebærer også at NOSEB vil fortsette å videreutvikle sin flerfaglige og tverrfaglige profil ved å arbeide på tvers av disipliner. Programmet understreker både verdien ved å arbeide innenfor historisk definerte fagdisipliner og nytten av å forskyve grensene til etablerte disipliner gjennom samarbeid. Hittil har NOSEB i hovedsak huset forskere med bakgrunn fra samfunnsvitenskap (pedagogikk, sosialantropologi, sosialpsykologi, sosialt arbeid) og humaniora

(historie, litteraturvitenskap, kunsthistorie, etnologi og språkvitenskap). Dessuten har det vært en viss interesse for fysikk og medisin, ved at NOSEB har finansiert to professor 2-stillinger ved andre universiteter. I fremtiden kan det også tenkes at senteret selv knytter til seg noen forskere med bakgrunn i naturvitenskap og teknologi for å bidra til å belyse problemstillinger knyttet til barns bruk av omgivelser og teknologi. En naturlig forlengelse av barn og miljø -tematikken ville for eksempel være å inkludere naturvitenskapelig forskning om miljøpåvirkninger på barn.

Dette betyr at NOSEB ønsker en åpen og inkluderende profil. På denne måten kan enkeltforskere, fagmiljøer og disipliner som kanskje ikke til daglig definerer seg som tilhørende kategorien barneforskning bli oppmuntret til å bidra til barneforskningen. En mest mulig fleksibel tilnærming til barneforskningsfeltet og dets grenser er viktig for å få belyst alle forhold som påvirker barns utvikling, levekår og deres rettigheter, også med bidrag fra dem som ikke primært definerer seg som barneforskere.

Målet med det nye forskningsprogrammet er at NOSEBs forskning skal være både teoribasert og teoriutviklende og dermed forholde seg aktivt til internasjonale akademiske kriterier for god forskning. Samtidig er det også et mål å vedlikeholde og videreutvikle produktive kontakter med brukersiden i Norge. Den nye inndelingen i temaområder gjør det noe vanskeligere både for brukerne å se sine politikkfelt og for forskerne å se sine disipliner. Det blir derfor en utfordring for NOSEBs forskere å videreutvikle sin kompetanse når det gjelder dialogisk formidling av perspektiver og resultater. Det ligger spesielt viktige forsknings- og formidlingsoppgaver i å være lydhøre overfor de problemene praktikerne står midt oppe i, formulere akademisk sunne prosjekter med utgangspunkt i disse problemene og å formidle til praktikerne at de problemene som angår barn er så komplekse og sammensatte at de krever nye tenkemåter på tvers .

Som norsk forskningscenter har NOSEB en spesiell forpliktelse til å undersøke barn og barndom i Norge. Samtidig er det ikke mulig å være i forskningsfronten uten hele tiden å se norsk barndom i et internasjonalt og komparativt lys. NOSEB har i mange år satset internasjonalt gjennom tidsskriftet *Childhood*, gjennom store internasjonale konferanser og mindre forskningsseminarer og gjennom å bidra til det internasjonale nettverket Childwatch. Denne satsingen har gitt gode resultater som forplikter. Det er derfor maktpåliggende at det arbeides aktivt for å videreføre *Childhood*, kontakten med Childwatch, de internasjonale

forskningsseminarene og aktivitetene knyttet til programmet Children and environment og Children and radiation network.

Den nye barndommen krever arbeid med teorier om globalisering og hvordan strukturelle endringer slår ut for barn i ulike regioner og situasjoner og internasjonalt forskningssamarbeid med vekt på komparasjon.

Takk

En spesiell takk til Mons Bendixen, Marie Louise Bistrup, Hilde Lidén, Per Miljeteig, Per Egil Mjaavatn, Sharon Stephens, Vebjørng Tingstad, Hanne Wilhelm og Inger Marii Tronvoll for nyttige kommentarer til tidligere utkast.